

JORGE FUENTES MONZONIS-VILALLONGA, NOVI VODITELJ MISIJE OE-SS-a U HRVATSKOJ, O SVOJIM ISKUSTVIMA IZ FRANCOVA TOTALITARNOG REŽIMA I POVRATKU IZBJEGLIH SRBA

NISMO ZADOVOLJNI BROJEM POVRATNIKA

Razgovarao Hrvoje Prnjak

Gospodine Fuentes, koliko mi je poznato, već ste desetljećima u politici i diplomaciji, no ovo je prvi put da obavljate neku funkciju u Hrvatskoj?

Točno, iako moram kazati kako Hrvatsku poznajem otprije. Naime, u španjolskoj sam diplomaciji već 33 godine, što je sinonim za iskusnog, ali i starog političara. Obavljao sam diplomatsku službu u raznim zemljama, izdvojit ću samo primjere SAD-a, Bugarske, Makedonije, sudjelovanje u radu raznih organizacija europske političke zajednice... Na početku diplomatske karijere bio sam poslan u Beograd, sa zadatkom otvaranja prve španjolske ambasade u ondašnjoj Jugoslaviji. Moja diplomatska osobna karta je, sjećam se, imala broj jedan. Već sam tada, s članovima svoje obitelji, upoznao i ljepote Hrvatske, putujući u Zagreb i druge dijelove zemlje, i stoga mi je drago da sam opet ovdje.

Zanimljivo da je vaša politička karijera počela još za totalitarne vladavine generala Francisca Franca u Španjolskoj. Je li to, u neku ruku, bila i svojevrsna priprema za kasniji susret s nedemokratskim vladama u jugoistočnoj Europi?

Diplomaciji sam se pridružio još za života generala **Franca**, kojega sam i susreo nekoliko puta. Točnije, riječ je o razdoblju od posljednje tri godine njegova života. Moram kazati da je u to vrijeme ministarstvo vanjskih poslova već uvelike radilo na otvaranju Španjolske prema svijetu, radeći tako na budućnosti zemlje nakon **Franca**. Nemojte misliti da smo, zbog totalitarnosti tadašnjeg režima, inklinirali prema zemljama s komunističkom vlašću. Naprotiv, **Franco** je bio vrlo nepovjerljiv prema komunističkim režimima i prihvatio je samo uspostavljanje izvjesnih formi diplomatskih odnosa. Jer, znao je pragmatično govoriti, ovo je pluralističan svijet, i treba ga prihvatiti onakvog kakvim jest. U Beograd sam otišao nakon njegove smrti.

Hrvatska – poseban slučaj

Vratimo se u sadašnjost: misija Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OE-SS) u nekoj zemlji uvijek je i indikator postojanja problema, prije svega s ljudskim pravima i funkcioniranjem demokratskog sustava. Dakle, Hrvatska je i dalje po mnogo čemu problematična?

Ne želim poreći da prisustvo naše misije ujedno znači i postojanje navedenih problema. Naime, OEES nema misiju OEES-a u Francuskoj. Ali, ne treba isključiti niti mogućnost otvaranja misija niti u zapadnim zemljama; recimo, na američkim smo posljednjim izborima imali svoje promatrače. OEES ima osamnaest misija diljem svijeta, i sve one ukazuju na stanovitu problematičnost zemalja u kojima djelujemo. Od Kavkaza, istočne Europe pa do Balkana. Misije u Estoniji i Latviji su u međuvremenu zaključene... Hrvatska je poseban slučaj i zapravo ju je vrlo teško uspoređivati sa susjednim zemljama na Balkanu. Naime, situacija u Hrvatskoj je u mnogim područjima bolja, uostalom, dobar indikator poboljšavanja je i činjenica da ovdje godišnje dolazi deset milijuna turista. Ipak, Hrvatska ima još dosta problema - o čemu govori i vaše pitanje - zbog kojih je i OEES još tu.

Koliko je OEES, s obzirom na u Hrvatskoj terenski djeluje još od 1996., općenito zadovoljan dosadašnjom suradnjom s hrvatskim vlastima? Drugim riječima, možete li otkriti kakve su vam preporuke za Hrvatsku dali vaši prethodnici?

Dosad sam razgovarao s predsjednikom države i premijerom, i mislim da smo se savršeno razumjeli. Identificirali smo probleme, oko čijeg se postojanja slažemo, i načine na koje ih se može riješiti. Premijer je pokazao dobru volju posjećujući našu misiju, što je prvi put da je neki premijer uopće posjetio OEES-ovu misiju bilo gdje. U stvari, kada se osvrnemo na proteklih devet godina, moramo konstatirati veliki napredak u odnosima s hrvatskim vlastima. To su mi kazali i prethodnici na ovoj funkciji. Šest je tema koje sadržajno moramo provesti u praksi; od čega su se, ugrubo govoreći, tri pokazale lakše provedivima – reforme u policiji, demokratizacija medija i razvoj civilnog društva. Naravno, svako od ovih područja posebna je i kompleksna tema, ali reforme na tim područjima opipljivije su nego li one na području uspostave pune vladavine prava, reforme izbornog sustava te povratka i integracije izbjeglica.

«Otišao sam u Ostrovicu kako bih upoznao pretučene Srbe povratnike i osudio nasilje. Načelnik benkovačke policije je u mom prisustvu također osudio taj čin»

Ne čini li vam se pomalo kontradiktorno da neposredno nakon lijepih riječi i obećanja kojih ste čuli za susreta s premijerom Sanaderom misiju nastavite posjetom dvojici pretučenih povratnika srpske nacionalnosti u Ostrovici, selu na benkovačkom području nekadašnje Krajine?

Otišao sam ondje kako bih upoznao te ljude i osudio nasilje. Načelnik benkovačke policije je u mom prisustvu osudio taj čin. Unatoč tom činu, koji je za svaku osudu, jer i jedan jedini slučaj ovakvog nasilja je previše, Hrvatska generalno ipak pokazuje stanoviti napredak kada je riječ o odnosu prema manjinskom pitanju. Izoliranost ovakvih slučajeva ipak pokazuje da je stupanj snošljivosti u porastu.

Zabrinjavajuća obnova

Povratak srpskih izbjeglica i povrat imovine pokazuje se kao najveći problem s kojim se OEES susreće u Hrvatskoj. Podaci o broju povratka izbjeglih različiti su, ovisno o tome informirate li se kod humanitarnih udruga i nevladinih organizacija u Hrvatskoj ili pak Srbiji. S kakvim podacima o broju povratnika danas raspolaže OEES?

Koliko mi je poznato, u Hrvatskoj je prije rata bilo oko 700 tisuća Srba. Za vrijeme ili nakon rata, polovica tog broja je napustila Hrvatsku. Od 350 tisuća izbjeglih Srba, dosad se vratilo 120 tisuća ili nešto manje. Šezdeset posto od tog broja je ostalo, a izgleda kako je oko četrdeset posto je nakon obilaska svojih prijašnjih domova i procjene životnih uvjeta opet napustilo zemlju. Ugrubo govoreći, to znači da oko 230 tisuća hrvatskih Srba još boravi u inozemstvu, procjenjuje hoće li se vratiti, i zapravo čeka neki signal za to. Moja poruka hrvatskim vlastima je da nećemo nikoga prisiljavati na povratak, ali ćemo nastojati pružiti mogućnost da ljudi slobodno odluče o povratku. Dakako, u Hrvatsku gdje ih čeka sigurnost, kuća i posao. To je i cilj naših javnih kampanja i naših vodiča za povratnike, u čemu nas podržava i hrvatska Vlada. Kada se radi o potencijalnim povratnicima koji bi se željeli vratiti, ispitivanje javnog mijenja koje je naručila Misija 2004. godine pokazalo je kako bi oko 15% raseljenih hrvatskih Srba razmišljalo o povratku u Hrvatsku tijekom narednih godina s različitim nijansama u odlučnosti. Unatoč tome, taj bi postotak porastao ako bi se povratničkim pučanstvu omogućio odgovarajući pristup stambenom smještaju.

Okolo 230 tisuća hrvatskih Srba još boravi u inozemstvu, procjenjuje hoće li se vratiti, i zapravo čeka neki signal za to. Po našim ispitivanjima, oko 15 posto raseljenih hrvatskih Srba razmišljalo o povratku u Hrvatsku tijekom narednih godina. U 2004. godini primljeno je više od 16 tisuća zahtjeva za obnovu kuća. Osam tisuća zahtjeva će biti administrativno procesuirano do kraja godine. Međutim, zabrinjavajuće je velik broj zahtjeva što su na prvo-stupanjskoj procjeni dobili negativne odgovore. Posebna je priča i pitanje stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava

Jeste li upoznati s podacima o tome koliko se kvalitetno rješavaju zahtjevi povratnika koji od države traže obnovu, te koliko kuća tek treba biti vraćeno svojim stvarnim vlasnicima? Naime, rok za povratak kuća istekao je krajem prošle godine, a to pitanje ipak nije posve riješeno?

Ponovno otvaranje pitanje obnove kuća ocjenjujem vrlo pozitivnim. U 2004. godini primljeno je više od 16 tisuća zahtjeva, uglavnom od izbjeglih građana srpske nacionalnosti. Osam tisuća zahtjeva će biti administrativno obrađeno do kraja godine. Međutim, zabrinjavajuće je što i dalje imamo velik broj zahtjeva koji su na prvostupanjskoj procjeni dobili negativne odgovore, kao i veliki broj zahtjeva koji reklamiraju prvotne pogrešne procjene ratne štete. Što se tiče kvalitete obnove, misija je svjesna nedostataka na terenu: u nekim mjestima je uvedena voda, u nekima struja, ali i dalje moramo inzistirati na tomu. Na selima su životni uvjeti i dalje teški.

Kada je riječ o zauzetim kućama, 1. lipnja bile su zauzete još samo 724 privatne kuće u vlasništvu hrvatskih Srba; kažem "samo" jer smo imali problem od preko 19 tisuća zauzetih kuća. Većina od tih 19 tisuća kuća je vraćena, jedan veći dio vlasnika prodao je kuće državi, a oko 3 tisuće je prazno, te često devastirano. Pozitivno je da je Vlada u petak donijela zaključak o rješavanju problema kuća koje su devastirane dok su bile pod državnom upravom.

Također, posebna je priča i pitanje stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava, što je jedan je većih izazova s kojima je Hrvatska suočena.

Ministar u Vladi premijera Ive Sanadera, Božidar Kalmeta, najavio je da će do 10. kolovoza Srbima biti vraćena sva imovina, te da za obnovu ostaje još oko 4000 kuća, od čega će tri tisuće biti obnovljene ove, a tisuću iduće godine. Sličnih obećanja smo se već naslušali, ali problemi s povratkom perzistiraju i dalje?

Bojim se da su brojke s kojima je istupio ministar **Kalmeta** ipak preoptimistične. No, upoznat sam s radnim planom kojega su predstavnici hrvatske državne vlasti prezentirali kolegama iz Europske komisije i UNHCR-a, a koji govori o rješavanju tog problema do kraja 2006. godine. Naravno da će OESS poslati neke amandmane na taj državni plan, kako se neki aspekti vezani uz povratak izbjeglica naprosto ne bi zaboravili.

Slučaj Gotovina

Demokratizacija medija još nije dovršena. Transparentnost i depolitizacija policije također su nešto na čem još treba raditi. Premijer Sanader je najavio reforme u izbornom zakonodavstvu do konca godine, a to nas veseli. Dakako, tu je i važna pitanje vladavine prava, ratnih zločina te slučaj Gotovina, koji je zapravo ključan

Osim u povratu izbjeglica, OESS je u Hrvatskoj angažiran i na pitanjima jačanja demokracije, medijskih sloboda, reformi pravosuđa i izgradnji civilnog društva. Što možete učiniti i zahtijevati od Hrvatske u predstojećem periodu na navedenim područjima?

Iako u mnogima od tih sektora bilježimo napredak, to nipošto ne znači da problema nema i u tim sferama. Demokratizacija medija još nije dovršena, tu je i pitanje novinskog monopola u nekim dijelovima zemlje. Transparentnost i depolitizacija policije također su nešto na čemu još treba raditi. Potrebno je raditi i na razvoju civilnog društva. Nismo sretni niti s činjenicom da nevladine organizacije još uvijek plaćaju posebne poreze, da se u ovdašnjem političkom miljeu na predstavnike nevladinih organizacija i dalje gleda kao na "troublemakere"... Sve su to aspekti na kojima treba raditi. Premijer **Sanader** je također najavio reforme u izbornom zakonodavstvu do konca godine, a to nas veseli. Dakako, tu je i važno pitanje vladavine prava, ratnih zločina, slučaj **Gotovina**, koji je zapravo ključan. Mislim da Vlada vrlo dobro razumije da bez rješenja slučaja **Gotovina** nema niti pregovora s Europskom unijom. To, naravno, ne znači da ga je Vlada obavezna privesti Haaškom sudu, već znači da hrvatske vlasti moraju pokazati da zaista čine sve u tom smjeru. Sve to zajedno pokazuje da ovdje ima još posla i za OESS, ali i da je stanje bolje nego prije recimo šest mjeseci. No, nadam se i da je gore nego što će biti za narednih šest mjeseci!

«Nemoguće je ovoga trenutka reći kada će misija OESS-a u Hrvatskoj biti zaključena»

Tonino Picula, bivši ministar vanjskih poslova i voditelj izaslanstva Hrvatskog sabora pri Parlamentarnoj skupštini OESS-a, nedavno je ustvrdio kako bi za okončanje misije OESS-a u Hrvatskoj trebalo doći za dvije do najviše tri godine? Kako to komentirate? Bi li taj rok mogao biti i kraći?

Poznate su mi tvrdnje gospodina **Picule**. No, zaključenje misije OESS-a u nekoj zemlji, pa tako ni u Hrvatskoj, ne ovisi o meni. Postoji uvjerenje kako Hrvatska bilježi napredak u mnogim sferama, no nemoguće je reći kada će misija biti zaključena. Za neke stvari je jednostavno nemoguće kazati koliko će trajati – od reforme procesa obrazovanja pa do recimo pravosuđa. Dakako da će OESS otići iz Hrvatske prije okončanja svih tih procesa, ali zaista je ovog trenutka nemoguće prognozirati kada će se to i dogoditi.